

DOI: 10.31866/2617-7943.3.2.2020.221105

УДК 902(477.75)"192/193":930.253:[069:94

**АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМУ У 1920-Х – 1930-Х рр.
(ЗА ДОКУМЕНТАМИ М. Л. ЕРНСТА
З АРХІВУ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ)****Олена Попельницька**

кандидатка історичних наук; e-mail: elenac503@gmail.com; ORCID: 0000-0002-2719-2503

Національний музей історії України, Київ, Україна

Анотація

Метою дослідження є загальна характеристика документального комплексу відомого археолога Миколи Львовича Ернста, що зберігається в архіві Національного музею історії України: особисті документи та польова документація (креслення розкопів, малюнки знахідок, тексти звітів) студій археологічних пам'яток від кам'яної доби до середньовіччя включно, у 1920-х–1930-х рр. проведених у різних регіонах Кримського півострова. **Методами дослідження** є методи аналізу/синтезу, індукції/дедукції, систематизації та кореляції, а також порівняльно-історичний метод. **Наукова новизна статті** полягає у тому, що вперше до наукового обігу вводиться комплекс польової документації відомого археолога М. Л. Ернста. **Висновки:** дана публікація є оглядом документального комплексу М. Л. Ернста, який становить значний інтерес як джерело дослідження як маловивчених сторінок кримської археології міжвоєнного часу, так і біографії М. Л. Ернста.

Ключові слова: Ернст М. Л.; Національний музей історії України; археологія; архіви

151

Вступ

В архіві Національного музею історії України (далі – НМІУ) зберігаються документи відомого дослідника археології Криму Миколи Львовича Ернста (фонд 7), праці якого досі не втратили своєї наукової та пізнавальної актуальності. Як саме ці документи потрапили до НМІУ, поки що з'ясувати не вдалося. Але дослідниця Л. Чижова зазначає, що дружина М. Л. Ернста, С. М. Олтаржевська¹, після смерті чоловіка намагалася розшукати його рукописи, вилучені під час його арешту (Чижова, 2012, с. 164–165). Про безрезультатність цих пошуків С. М. Олтаржевська в 1974 р. писала в листі історика С. Білоконю (Непомнящий, 2010, с. 282). Проте, певно, саме вона передала документи М. Л. Ернста до НМІУ. На користь такого припущення свідчить наявність у фонді 7 листа С. М. Ернст-Олтаржевської до голови НКВС Л. П. Берії

¹ Олтаржевська Софія Миколаївна (1896–1878) – дочка народного учителя й почесного громадянина м. Алушта М. І. Олтаржевського (Соболева, 2002, с. 240–241)

з проханням про звільнення М. Л. Ернста (1939), особистих листів С. М. Олтаржевської, а також присутність у архіві НМІУ документів родини Олтаржевських (анкети та паспортна книжка батьків С. М. Олтаржевської, чернетки протоколів допитів, документи на бланках, квитанція, поштові картки за 1912–1923 рр.).

Разом із документами М. Л. Ернста до НМІУ, певно, надійшли чотири праці дослідника, дві з яких у 1928 та 1929 роках були опубліковані в «Известиях Таврического общества истории, археологии и этнографии»: «Бахчисарайський ханський палац та архітектор великого князя Івана III Фрязін Алевіз Новий» та «Ескі-Кермен та печерні міста Криму». Третя стаття – «До техніки вирізки стародавніх поховань», в 1928 р. була опублікована в «Трудах Секции археологии Российской ассоциации научно-исследовательских институтов общественных наук». У бібліотеці НМІУ зберігається відбиток праці М. Л. Ернста «Путивль та його посад у першій половині XVII століття», надрукованої в 1914 р. у збірнику статей Студентського історико-етнографічного гуртка при київському Імператорському університеті Святого Володимира.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

На сьогодні немає єдиного архіву М. Л. Ернста: його службові та особисті документи (зокрема епістолярна спадщина) зберігаються в архівах Сімферополя, Києва, Санкт-Петербурга та Москви. Ці документи здебільшого були використані дослідниками, що вивчали творчу археологічну спадщину і життєвий шлях М. Л. Ернста.

Водночас документальний комплекс М. Л. Ернста, що зберігається в архіві НМІУ, у повному обсязі досі не було введено до наукового обігу. Єдиною публікацією цих документів стала стаття О. Федотової (2011), у якій авторка опублікувала згадуваний лист С. М. Олтаржевської до Л. П. Берії (1939) та відкритий лист на розкопки в печері Чокурча (1936). Решту документів про перебіг археологічних досліджень у Криму 1920-х – 1930-х рр. авторка статті згадала лише узагальнено й побіжно.

З праць, присвячених дослідженню життя й наукової діяльності М. Л. Ернста, варто виділити низку публікацій А. Непомнящого (2010; 2011; 2012; 2016), у яких автор детально дослідив біографію дослідника та його наукову діяльність.

Життю та науковій роботі М. Л. Ернста дослідження присвятили кримські вчені, які особисто були знайомі з М. Л. Ернстом або працювали з його документами, опублікованими працями та археологічними знахідками з музейних зібрань (Бібіков, 1964; Филімонов & Храпунов, 1996; Храпунов, 1989; Чижова, 2012).

Мета дослідження

Метою дослідження є попередній огляд та загальна характеристика досить значного за обсягом документального комплексу відомого археолога М. Л. Ернста, що зберігається в архіві Національного музею історії України, до складу якого входять як особисті документи (зокрема, листування з археологами та установами з питань археологічних досліджень у Криму), так і польова документація вивчення у 1920-х–1930-х рр. археологічних пам'яток Криму (креслення розкопів та об'єктів, малюнки знахідок, тексти звітів) від кам'яної доби до середньовіччя включно.

Методи дослідження

Методами дослідження є методи аналізу/синтезу, індукції/дедукції, систематизації та кореляції, а також порівняльно-історичний метод.

Виклад основного матеріалу

М. Л. Ернст народився 5 жовтня 1889 р. у Києві. Його батько, маючи німецьке громадянство, перебував на службі в Російській імперії. Юність М. Л. Ернста минула у Глухові, де він у 1907 р. здобув гімназійний атестат. Навчаючись на історичному відділенні Берлінського університету, М. Л. Ернст у 1911 р. захистив магістерську дисертацію «Ставлення Москви до кримських татар за царювання Івана III та Василя III». Повернувшись до Києва, М. Л. Ернст працював у бібліотеці Київського університету Святого Володимира. У 1914–1917 рр. М. Л. Ернст разом із родиною, як етнічний німець, перебував на засланні в сибірському таборі (Непомнящий, 2016, с. 186). У 1919 р. М. Л. Ернст, переїхавши до Криму, став викладачем новоствореного Таврійського університету. Після заснування в 1921 р. Центрального музею Тавриди М. Л. Ернст певний час завідував у ньому археолого-етнографічним відділом, одночасно виконував обов'язки співробітника Кримського відділу в справах музеїв і охорони пам'яток мистецтва, старовини, природи й народного побуту, а також працював секретарем Таврійського товариства історії, археології та етнографії.

Біографісти М. Л. Ернста вважають його одним із найактивніших дослідників археології Криму 1920-х – 1930-х рр., який особисто та спільно з іншими науковцями (Г. А. Бонч-Осмоловський, П. А. Двойченко, С. І. Забнін та ін.), здійснив чимало археологічних експедицій та розвідок. М. Л. Ернст є автором понад 30-и статей, зокрема одним з авторів та упорядників путівника по Криму (1923). М. Л. Ернст також автор низки публікацій у періодичній пресі та науково-популярних брошур, що висвітлювали здобутки в археологічному вивченні Криму.

Плідну наукову діяльність дослідника 15 лютого 1938 р. перервав арешт: М. Л. Ернста звинуватили в шпигунстві на користь Німеччини й германофільській пропаганді в науковій діяльності. Після дворічного слідства М. Л. Ернста у 1940 р. було заслано до таборів. З 1946 р., після звільнення, він жив на поселенні в Кемеровській області, де його вдруге заарештували в 1949 р. і відправили до табору. У 1953 р. М. Л. Ернста звільнили за амністією. Одержавши через три роки дозвіл повернутися до Криму, М. Л. Ернст, за свідченням його дружини, помер від серцевого нападу. Відомого науковця поховано у м. Прокоп'євськ Кемеровської області (РФ).

Перш ніж перейти до розгляду документів М. Л. Ернста з архіву НМІУ, зауважимо, що всі документи фонду 7 об'єднані в шість справ, прошитих нитками; особисті документи та документи щодо наукової діяльності М. Л. Ернста зосереджені в справах № 1–3.

Розгляд документів М. Л. Ернста почнемо із його особистих документів:

– лист від Державної академії історії матеріальної культури у м. Ленінграді від 07.12.1926 з подякою за надісланий звіт про розкопки в Неаполі Скіфському (спр. 2, арк. 1);

– посвідчення завідувача археологічного відділу Центрального музею Тавриди від <...>.11.1927 (спр. 3, арк. 3);

– Відкритий лист Державної академії історії матеріальної культури від 13.06.1936 на розкопки в печері Чокурча поблизу м. Сімферополя та скіфських поховань у Сімферопольському р-ні (спр. 3, арк. 4);

– лист Б. С. Жукова² про археологічні дослідження в Криму в 1930 р. (спр. 1, арк. 120, 120 зв.);

– лист Ю. Ю. Марті³ від 15.11.1930 про археологічні дослідження в Криму (спр. 1, арк. 133, 134, 134 зв.);

– лист П. П. Єфименка⁴ від 30.11.1935 про Нараду Комісії щодо викопної людини, що має відбутись у м. Ленінграді (спр. 3, арк. 5–6).

До особистих документів треба зарахувати й лист від 13.03.1939 С. М. Ернст-Олтаржевської до Л. П. Берії з проханням про звільнення її чоловіка з-під арешту та чернетку її заяви до Головного управління таборів НКВС із проханням повідомити про долю засланого М. Л. Ернста (спр. 3, арк. 7).

Здебільшого документи М. Л. Ернста, що зберігаються в архіві НМІУ, стосуються археологічного вивчення Криму у 1920-х – 1930-х рр.:

– [1920-і рр.⁵]. «М. Л. Ернст. Програма курсу історії Криму». Автограф М. Л. Ернста. Чорнило, папір (спр. 1, арк. 100–100зв., 102–102зв., 103–103зв.);

– [1920(?) р.⁶]. Плани та розрізи печерних комплексів Качі-Кальон⁷, Шулдан⁸, Мармара⁹; схематичний план Мангупу¹⁰. Записи про Качі-Кальон, Сюрень¹¹, Ісар-КаявГаспрі¹², Мангуп, Біюк-ІсаруКікінезі¹³. Виписки про Тепе-Кермен, Мангуп, Черкес-Кермен¹⁴ [для путівника по Криму 1923 року(?)]. Автограф М. Л. Ернста. Чорнило, туш, олівець, папір (спр. 2, арк. 1–1зв., 2–2зв., 5, 67 та ін. нумеровані арк.);

² Жуков Борис Сергійович (1892–1934) – археолог, палеонтолог та етнограф, дослідник Криму; в 1931 р. заарештований за звинуваченням у антирадянській діяльності та засланий на три роки до таборів, де й помер.

³ Марті Юлії Юлієвич (1874–1959) – археолог, директор Керченського музею старожитностей.

⁴ Єфименко Петро Петрович (1884–1969) – археолог, дослідник палеоліту, науковий співробітник Державної академії історії матеріальної культури у м. Ленінграді.

⁵ Про читання лекцій у різних кримських ЗВО у 1921–1924 рр. М. Л. Ернст згадував у листах до брата, Ф. Л. Ернста (Непомнящий, 2010, с. 286).

⁶ У листі від 20.02.1921 до брата, Ф. Л. Ернста, М. Л. Ернст згадував свої дослідження влітку 1920 р. «печерних міст» у районі Бахчисараяу, результатом яких, за свідченням М. Л. Ернста, стали «чимало планів, рисунків, заміток» (Непомнящий, 2010, с. 285–286).

⁷ Середньовічний печерний монастирський комплекс на правому схилі долини р. Кача між селами Баштанівкою й Передущельним Бахчисарайського р-ну.

⁸ Середньовічний печерний монастир поблизу с. Тернівка Бахчисарайського р-ну.

⁹ Чилтер-Мармара – середньовічний печерний монастир поблизу с. Тернівка Бахчисарайського р-ну.

¹⁰ Мангуп – середньовічне місто-фортеця, розташоване поблизу с. Ходжа-Сала Бахчисарайського р-ну.

¹¹ Середньовічна фортеця поблизу сіл Велике й Мале Садове Бахчисарайського р-ну.

¹² Скеля із середньовічним укріпленням на вершині, знищена у 1960-х рр. під час спорудження шосейної дороги Ялта-Севастополь.

¹³ Скеля неподалік селища Кацівелі Ялтинської міської ради; на її вершині перебувають залишки середньовічного укріпленого поселення.

¹⁴ Розташоване неподалік с. Червоний Мак Бахчисарайського р-ну та «печерного міста» Ескі-Кермен середньовічне поселення, на території якого перебуває печерний храм Донаторів із фресковим живописом.

- [1921–1924 pp.]. «Неолітична¹⁵ стоянка біля села Кизил-Коба¹⁶» – звіт про дослідження; плани місця розкопок та виявленого поховання, плани та розрізи ям I–VI, опис знахідок. Автограф М. Л. Ернста¹⁷. Олівець, чорнило, папір (спр. 2, арк. 68–70, 70 зв., 71);
- [1921 р.]. «Стоянка неолітичної людини біля села Сабли¹⁸ Сімферопольського повіту» – звіт про дослідження; плани місця розкопок, малюнки знахідок, поодинокі записи. Автограф М. Л. Ернста¹⁹. Чорнило, олівець, папір (спр. 2, арк. 8–8 зв., 9–9 зв., 10–10 зв., 11–11 зв., 12–12 зв., 13–13 зв., 14, 15, 59–61);
- [1921 р.]. «Неолітичні знахідки біля г. Кара-Даг» – звіт про дослідження, план «Знахідки кам'яного віку біля г. Кара-Дагу на Карадазькій науковій станції²⁰». Автограф М. Л. Ернста²¹. Чорнило, туш, папір (спр. 2, арк. 37 та ін. нумеровані арк.);
- [1923 р.]. Звіт про розкопки у с. Лімени²² в районі Сімеїзької обсерваторії випадково виявлених склепів римського часу²³. Автограф М. Л. Ернста. Чорнило, папір (спр. 2, арк. 2–2 зв., 3–3 зв., 4);
- [1924(?) р.²⁴]. «М. Л. Ернст. Комплексне вивчення населення Криму». [Доповідь на конференції]. Машинопис (спр. 1, арк. 79–84);
- 1925 р. «М. Ернст. Киз-Кермен, дівоча фортеця». Вірізка з газети²⁵ (спр. 1);
- 1925 р. Звіт про розкопки курганів у с. Бахчі-Елі та с. Красная Горка²⁶ поблизу м. Сімферополя; креслення поховань, малюнки знахідок. Автограф М. Л. Ернста. Чорнило, олівець, папір (спр. 2, арк. 4–15, 49–57);

¹⁵ Сучасна археологічна наука датує Кизил-кобинську археологічну культуру (яка має чимало архаїчних рис, таких як використання кам'яних сокир і кремінних знарядь) кінцем бронзового – початком раннього залізного віку.

¹⁶ Кизил-Коба – печерний комплекс на західному схилі Головного пасма Кримських гір, розташований у 3,5 км від с. Перевальне Сімферопольського р-ну.

¹⁷ Про дослідження цієї археологічної пам'ятки М. Л. Ернст у 1921 р. доповів на одному із засідань Вченої наради Кримського відділу в справах музеїв та охорони пам'яток мистецтва, старовини, природи та народного побуту (КримОХРІС) (Непомнящий, 2010, с. 285).

¹⁸ Нині – с. Партизанське Сімферопольського р-ну.

¹⁹ Про дослідження цієї археологічної пам'ятки М. Л. Ернст у 1921 р. доповів на одному із засідань Вченої наради Кримського відділу в справах музеїв та охорони пам'яток мистецтва, старовини, природи та народного побуту (КримОХРІС), (Непомнящий, 2010, с. 285).

²⁰ Карадазька біологічна станція (нині розташована поблизу селища Курортне неподалік Феодосії) в 1914 р. була заснована біля підніжжя вулканічного масиву Кара-Даг.

²¹ Про дослідження цієї археологічної пам'ятки М. Л. Ернст у 1921 р. доповів на одному із засідань Вченої наради Кримського відділу в справах музеїв та охорони пам'яток мистецтва, старовини, природи та народного побуту (КримОХРІС) (Непомнящий, 2010, с. 285)

²² Нині – селище Блакитна Затока (рос. Голубой Залив) поблизу Сімеїзу.

²³ Ці дослідження М. Л. Ернста відбулися 5–11 червня 1923 р. (Непомнящий, 2016, с. 191). Пізніші розкопки цього розташованого на схилах Ліменського хребта могильника (дослідження якого у 1927 р. припинилося за браком коштів) дали змогу визначити його як гото-аланський могильник, див.: Пам'ятники древности в Симеизе и его окрестностях. Симеиз. Путеводитель по старым дачам. <https://simeiz.gardenacademia.com/history/memorials>.

²⁴ У листі до брата, Ф. Л. Ернста, М. Л. Ернст згадував про участь у грудні 1924 р. у Другій Всеросійській конференції з краєзнавства у м. Москва (Непомнящий, 2010, с. 287).

²⁵ Опублікована 02.12.1925 у сімферопольській газеті «Красный Крым» № 276 (1494) (Непомнящий, 2011, с. 84).

²⁶ Нині – у складі м. Сімферополь. У 1924–1925 рр. М. Л. Ернст під час дослідження цих курганів виявив поховання бронзової доби (у якому перебували дві керамічні посудини та кам'яна стела із зображенням знарядь праці), пізньокочівницьке та скіфські поховання (Филимонов & Храпунов, 1996, с. 244).

– 1927 р. Акти про випадкові знахідки у с. Нейзац²⁷, список учнів місцевої школи, що брали участь у розкопках; «Розрізи скіфського склепу № 1, розкопаного поблизу с. «Нейзац» Сімферопольської округи селянином Чуприна з Баланова». Чорнило, олівець, папір (спр. 2, арк. 38, 40–41, 47);

– 1927 р. «Розвідка поблизу с. Топчі-Кой²⁸ 22–23 квітня 1927 р.»; креслення місця знахідки поховання з кремінним кинджалом; малюнок знайденого кинджала, підписаний М. Л. Ернстом. Автограф М. Л. Ернста, машинопис. Туш, олівець, папір (спр. 1, арк. 39–39 зв. та ін. нумеровані арк.);

– 1927, 1928, 1930 рр. «Розкопки, здійснені в Криму в 1927, 1928 та 1930 роках»: перелік прізвищ дослідників та назв розкопаних об'єктів. Автограф М. Л. Ернста. Чорнило, папір (спр. 1, арк. 122–122 зв.);

– [1927(?) р.]. «План склепу № 2 на Неаполісі²⁹». Олівець, папір (спр. 2);

– 1927, 1929 р. Звіти про археологічні розкопки в 1927 та 1929 р.: перелік прізвищ археологів та назв розкопаних об'єктів. Автограф М. Л. Ернста. Чорнило, олівець, папір (спр. 1, арк. 116–116 зв., 117–117 зв.);

– 1928 р. Звіт про археологічні розкопки в 1928 р.: перелік прізвищ археологів та назв розкопаних об'єктів. Автограф М. Л. Ернста. Чорнило, олівець, папір (спр. 1, арк. 115, 119–119 зв.);

– [1928(?) р.]. План храму в Сурб-Хач³⁰. Олівець, папір (спр. 1, арк. 130);

– 1929 р. «Попередній звіт про розвідки в печерному місті Бакла³¹ у червні 1929 р.»; плани та поперечні розрізи вирубаних у скелі гробниць № 1–8; поперечні розрізи вирубаних у скелі зернових ям. Автограф М. Л. Ернста. Олівець, папір (спр. 1, арк. 51–51 зв., 53–53 зв., 54–54 зв., 61–61 зв., 62–62 зв., 63–63 зв., 64–64 зв., 65, 67–67 зв.);

– 1929–1930 рр. «Попередній звіт про розкопки Чокурчинського гроту³² поблизу Сімферополя в 1929 р.»; розрізи гроту Чокурча (1929–1930), схема розташування виявлених кісток мамонта; рукописний звіт про розкопки (в наявності сторінки № 8–46 з авторською нумерацією). Автограф М. Л. Ернста. Чорнило, олівець, папір (спр. 1, арк. 1–38, 82–82 зв. та ін. нумеровані арк.);

– 1931 р. «М. Л. Ернст. Звіт про археологічні розкопки в Криму в 1931 р.»: розкопки в гроті Чокурча, охоронні розкопки на Арабатській стрілці поблизу м. Генічеськ³³. Автограф М. Л. Ернста, машинопис. Чорнило, папір (спр. 1, арк. 47–47 зв, 48, 136–136 зв.);

– [1931 р.]. «Літопис археологічних розкопок і розвідок у Криму за 10 років (1921–1930)»³⁴ [наявна інформація за 1921–1926 рр.]. Автограф М. Л. Ернста. Чорнило, папір (спр. 1, арк. 109–109 зв., 110–110 зв., 111–111 зв., 112–112 зв.);

²⁷ Пізньоантичний могильник біля с. Нейзац (нині – с. Красногірське Білогірського р-ну), який М. Л. Ернст дослідив 13–15 червня 1927 р. (Непомнящий, 2016, с. 193–194).

²⁸ Нині – с. Долинне Бахчисарайського р-ну.

²⁹ Дослідження склепів Неаполя Скіфського відбулися 2–6 жовтня 1927 р. (Непомнящий, 2016, с. 194).

³⁰ Вірменський монастир XIV–XVIII ст., розташований у 3,5 км від м. Старий Крим Кіровського р-ну.

³¹ Одне з «печерних міст», розташоване у 2,5 км від с. Скеляста Бахчисарайського р-ну.

³² Нині – у передмісті Сімферополя. Під час дослідження стоянки первісної людини було виявлено кремінні знаряддя, кістки багатьох видів викопних тварин.

³³ Піщана коса, що відділяє о. Сиваш від Азовського моря; тягнеться від материка до Керченського пів-ва.

³⁴ У 1931 р. опубліковано в «Известиях Таврического общества истории, археологии и этнографии», т. 4 (61), с. 72–92.

- план [книги?] про дослідження печери Кизил-Коба. Автограф М. Л. Ернста. Чорнило, папір (спр. 1, арк. 127);
- записи про джерела з історії Криму. Автограф М. Л. Ернста. Олівець, папір (спр. 1, арк. 77–77 зв., 78–78 зв.);
- стаття [текст виступу?] про антропологічні дослідження в Криму. Автограф М. Л. Ернста. Чорнило, папір (спр. 1, арк. 124–124 зв., 125–125 зв.);
- «Список архітектурно-археологічних пам'яток Криму, що перебувають на обліку». Автограф М. Л. Ернста. Чорнило, папір (спр. 1, арк. 98, 99);
- «План стародавнього укріплення на г. Аю-Даг³⁵», «Аю-Даг та його стародавні укріплення» (схематичний план); записи про г. Аю-Даг. Туш, олівець, папір. Автограф М. Л. Ернста (спр. 2).

Наукова новизна

Наукова новизна статті полягає у тому, що вперше до наукового обігу вводиться комплекс документів відомого археолога М. Л. Ернста. Подальші поглиблені дослідження яких дозволять уточнити певні аспекти кримської археології міжвоєнного часу.

Висновки

Документи відомого дослідника археології Кримського півострова М. Л. Ернста, що зберігаються в архіві Національного музею історії України, становлять значний інтерес як документальні джерела дослідження маловідомих епізодів археологічного вивчення Криму у 1920-х – 1930-х роках.

Наведена публікація є попереднім оглядом джерельного комплексу М. Л. Ернста, що хронологічно охоплює період 1921–1931 років.

Подальші дослідження документів М. Л. Ернста із фондового зібрання НМІУ дадуть змогу уточнити та дослідити певні аспекти кримської археології міжвоєнного часу.

Список посилань

- Бібіков, С. І. (1964). Микола Львович Ернст (до 75 річчя з дня народження). *Археологія*, 16, 232-233.
- Непомнящий, А. А. (2016). Эрнст Николай Львович (1889–1956). В С. Г. Бочаров & А. Г. Ситдигов (Ред.), *Мирас – Наследие. Татарстан – Крым. Город Болгар и изучение татарской культуры в Татарстане и Крыму в 1923–1929 годах* (Т. 1, с. 183-201). Астер Плюс.
- Непомнящий, А. А. (2010). Неизвестные страницы биографии Николая Эрнста: новые документы архивов Киева, Москвы и Санкт-Петербурга. *Сіверщина в історії України*, 3, 281-294.

³⁵ Розташований у 2,5 км від селища Гурзуф гірський масив із залишками середньовічного поселення й укріпленого монастиря.

- Непомнящий, А. А. (2011). К восстановлению географии археологических исследований Н. Л. Эрнста в Крыму. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Исторические науки», 24(63), 2*, 83-95.
- Непомнящий, А. А. (2012). *Профессор Николай Эрнст: страницы истории крымского краеведения*. Стилос.
- Соболева, М. С. (2002). Из семейных воспоминаний. В В. Г. Рудницкая & И. Б. Тесленко (Сост.), *Алушта и Алуштинский регион с древнейших времен до наших дней* (с. 237-241). Стилос.
- Федотова, О. Ф. (2011). Архів Миколи Ернста у збірці Національного музею історії України. В Ю. Олійник (Ред.), *Національний музей історії України. Тематичний збірник наукових праць* (с. 322–331). Фенікс.
- Филимонов, С. Б., & Храпунов, И. Н. (1996). Николай Львович Эрнст – исследователь истории и древностей Крыма. *Материалы по археологии, истории и этнографии Таврии, 5*, 242–255.
- Храпунов, І. Н. (1989). Микола Львович Ернст. *Археологія, 4*, 111-115.
- Чижова, Л. К. (2012). Эрнст Н. Л. – первый директор библиотеки Таврического университета: к 95-летию со дня основания библиотеки. *Культура народов Причерноморья, 229*, 156-168.

References

- Bibikov, S. I. (1964). Mykola Lvovych Ernst (do 75 richchia z dnia narodzhennia) [Mykola Lvovich Ernst (to the 75th Anniversary of His Birth)]. *Arheologia, 16*, 232-233 [in Ukrainian].
- Chizhova, L. K. (2012). Ernst N. L. – pervyi direktor biblioteki Tavricheskogo universiteta: k 95-letiiu so dnia osnovaniia biblioteki [Ernst N. L. – the First Director of the Library of the Taurida University: to the 95th Anniversary of the Foundation of the Library]. *Kultura Narodov Prichernomoria, 229*, 156-168 [in Russian].
- Fedotova, O. F. (2011). Arkhiv Mykoly Ernsta u zbirtsi Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy [Archive of Mykola Ernst in the Collection of the National Museum of History of Ukraine]. In Yu. Oliinyk (Ed.), *Natsionalnyi muzei istorii Ukrainy. Tematychnyi zbirnyk naukovykh prats* [National Museum of Ukrainian History. Thematic Collection of Scientific Works] (pp. 322-331). Feniks [in Ukrainian].
- Filimonov, S. B., & Khrapunov, I. N. (1996). Nikolai Lvovich Ernst – issledovatel istorii i drevnostei Kryma [Nikolay Lvovich Ernst – Researcher of the History and Antiquities of Crimea]. *Materials in Archaeology, History and Ethnography of Tauria, 5*, 242-255 [in Russian].
- Khrapunov, I. N. (1989). Mykola Lvovych Ernst. *Arheologia, 4*, 111-115 [in Ukrainian].
- Nepomniashchii, A. A. (2010). Neizvestnye stranitsy biografii Nikolaia Ernsta: novye dokumenty arkhivov Kieva, Moskvy i Sankt-Peterburga. [Nikolai Ernst's Unknown Pages of Biography: New Documents from Archives of Kiev, Moscow and Saint-Petersburg]. *Sivershchyna v Istorii Ukrainy, 3*, 281-294 [in Russian].
- Nepomniashchii, A. A. (2011). K vosstanovleniiu geografii arkhelogicheskikh issledovaniu N. L. Ernsta v Krymu [To Restore the Geography of Archaeological Research by N. L. Ernst in the Crimea]. *Scientific notes of Taurida National V. I. Vernadsky University. Series "Historical Sciences", 24(63), 2*, 83-95 [in Russian].

- Nepomniashchii, A. A. (2012). *Professor Nikolai Ernst: stranitsy istorii krymskogo kraevedeniia* [Professor Nikolai Ernst: Pages of the History of Crimean Local Lore]. Stilos [in Russian].
- Nepomniashchii, A. A. (2016). Ernst Nikolai Lvovich (1889-1956). In C. G. Bocharov & A. G. Sitdikov (Eds.), *Miras – Nasledie. Tatarstan – Krym. Gorod Bolgar i izuchenie tatarskoj kultury v Tatarstane i Krymu v 1923–1929 godakh* [Miras – Heritage. Tatarstan – Crimea. The city of Bolgar and the Study of Tatar Culture in Tatarstan and Crimea in 1923–1929] (Vol. 1, pp. 183-201). Aster Plus [in Russian].
- Soboleva, M. S. (2002). Iz semeinykh vospominanii [From Family Memories]. In V. G. Rudnitckaia & I. B. Teslenko (Comps.), *Alushta i Alushtinskii region s drevneishikh vremen do nashikh dnei* [Alushta and Alushta Region from Ancient Times to the Present Day] (pp. 237-241). Stilos [in Russian].

ARCHAEOLOGICAL RESEARCH OF THE CRIMEA IN THE 1920s–1930s. (ACCORDING TO DOCUMENTS OF M. L. ERNST FROM THE ARCHIVES OF THE NATIONAL MUSEUM OF THE HISTORY OF UKRAINE)

Olena Popelnytska

PhD in History; e-mail: elenac503@gmail.com; ORCID: 0000-0002-2719-2503
The National Museum of the History of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract

The archives of Ukrainian archaeologists of the 1920s–1930s are an important historical source in the study of the Ukrainian historical science formation. The archives of the National Museum of the History of Ukraine contain documents of the well-known researcher of Crimean archaeology Mykola Lvovych Ernst, which have not yet been put into scientific circulation, including drawings and reports on archaeological research and explorations that took place in different regions of the Crimean Peninsula in 1921–1931 and covered a wide range of archaeological sites from the Stone Age to the Middle Ages inclusive. The purpose of this study is a general description of the documentary complex of M. L. Ernst, an in-depth study of which will clarify and explore many little-known aspects of the Crimean archaeology of the interwar period.

Keywords: Ernst M. L.; The National Museum of the History of Ukraine; archeology; archives

**АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ КРЫМА В 1920-х – 1930-х гг.
(ПО ДОКУМЕНТАМ Н. Л. ЭРНСТА
ИЗ АРХИВА НАЦИОНАЛЬНОГО МУЗЕЯ ИСТОРИИ УКРАИНЫ)****Елена Попельницкая***Кандидат исторических наук;**e-mail: elenac503@gmail.com; ORCID: 0000-0002-2719-2503**Национальный музей истории Украины, Киев, Украина***Аннотация**

Архивы украинских археологов 1920-х – 1930-х годов являются важным историческим источником в исследовании становления отечественной исторической науки. В архиве Национального музея истории Украины хранятся до сих пор не введенные в полном объеме в научное обращение документы известного исследователя археологии Крыма – Николая Львовича Эрнста: чертежи и отчеты об археологических исследованиях и разведках, в 1921–1931 гг. произведенных в разных регионах Крымского полуострова и охвативших широкий спектр археологических памятников от каменного века до средневековья включительно. Целью данного исследования является общая характеристика документального комплекса Н. Л. Эрнста, более глубокое изучение которого в будущем позволит уточнить и исследовать многие малоизвестные аспекты крымской археологии межвоенного времени.

Ключевые слова: Эрнст Н. Л.; Национальный музей истории Украины; археология; архивы

